

"Вони – співці, що
вийшли із народу..."

**Кобзарі-полтавці, розстріляні і
репресовані в 30-х рр. ХХ ст.**

Управління культури Полтавської
обласної державної адміністрації

Полтавська обласна бібліотека
для юнацтва ім. Олеся Гончара

"Вони – співці, що
вийшли із народу..."

**Кобзарі-полтавці, розстріляні і
репресовані в 30-х рр. ХХ ст.**

Бібліографічне досьє

**91 : 85.315.3 (4Укр)
В73**

Упорядник : *Іщенко Олена Григорівна*

"Вони – співці, що вийшли із народу...": кобзарі-полтавці, розстріляні і репресовані в 30-х рр. ХХ ст. : біобібліографічне досьє / упорядник О. Г. Іщенко; обласна бібліотека для юнацтва ім. Олесь Гончара. – Полтава, 2015. – 40 с.

Біобібліографічне досьє присвячене кобзарям полтавського краю, які попали під жорна сталінських репресій. Подані портрети, біографії та літературні джерела про них. Видання адресоване бібліотекарям, вчителям музики, фольклористам, історикам, музикознавцям, педагогам, студентам, старшокласникам, широкому загалу користувачів бібліотек.

З М І С Т

Передмова.....	5
З глибин народної долі.....	8
Бажул Григорій Іванович.....	11
Бернацький Іван Карлович	13
Борець Іван Олексійович.....	13
Глушко Федір Іванович.....	14
Губенко Михайло.....	15
Гура (Гурін) Петро Іванович.....	16
Древченко (Древкін, Дригавка) Петро Семенович.....	16
Заєць Микола Мартинович.....	21
Кабачок Володимир Андрійович.....	24
Ковальвах Прокіп Петрович.....	27
Кононенко Пилип Петрович.....	27
Крутько Микола Порфірович.....	28
Лавриш (Лаврик) Петро.....	29
Лукаш Михайло Никифорович.....	29
Матвій.....	29
Минзаренко Дем'ян.....	30
Паліївець Григорій Іванович.....	30
Парасочка (Петрівський) Василь.....	31
Пасічниченко.....	31
Побігайло Олексій.....	31
Савченко (Барь) Опанас.....	32
Сіроштан Іван.....	32

Скоба Антон Якович.....	33
Сніжний Йосип.....	34
Федоренко Василь Петрович.....	35
Чумак Никифор Васильович.....	35
Вислови про кобзарство, кобзарів.....	37

*Приторкнітья до струн золотих, кобзарі.
Ви повідайте предків святий заповіт:
Родять щедко пісні тільки в зладі-добрі,
На добрі, як на вірі, тримається світ.*

Б. Олійник

ПЕРЕДМОВА

*Кобзо моя, непорочна утіхо!
Чом ти мовчиш? Задзвони мені тихо...
Може, чиє ще не спідлене серце
Тяжко заб'ється, до серця озветься
Як на бандурі струна до струни.*

П. Куліш

Кобзарство – самобутнє явище світової культури, предмет нашої гордості. Вивчення його допоможе глибше збагнути духовну спадщину наших предків.

Кобзарство в Україні – це легендарний спів народних мандрівних співців, що водночас були і творцями, і носіями, і виконавцями народної пісні. Воно має глибоке коріння і нероздільну історію зі своїм народом.

Кобзарі упродовж століть зберігали духовний генофонд народу, будили в ньому національну свідомість, передавали тисячолітню мудрість, розкривали правду життя, закликали до активності, згуртованості, боротьби зі злом. Їх просвітницька діяльність заборонялася, їх сотнями нищили, приречували на вимирання. Разом зі знищенням кобзарів, нищився і неоціненний духовний спадок України – думи, історичні пісні, звичаї, мова, знання древності та історії.

Кобзарі в своїх епічних творах оспівували героїв повстань і національно-визвольної війни, переказували під рокотання струн простим неписьменним людям драматичну історію свого народу.

Багата наша Полтавщина на таланти. Вона подарувала Україні і світові чимало імен, що яскравіють у вінку національної духовності. Але найбільше дала земля обдарованих людей, які присвятили своє життя бандурі.

Полтавська школа гри на кобзі не є типовою і займає якесь середнє місце між двома школами: чернігівською та харківською. Видобувають на кобзі звук биттям пальців по струнах, причому в ударах по струнах не лише бере участь пучка пальців, але й ніготь.

Кобзарям приписували найрізноманітніші злочини. Доходило навіть до того, що чиновники Полтавської губернської управи, наприклад, стверджували, ніби кобзарі сприяють розвиткові бродяг і готують з них контингент для арештанських рот.

Відомий кобзарезнавець зі Львова Богдан Жеплинський склав реєстр музик, знищених більшовиками в 30-х роках. У цьому переліку замордованих радянською владою народних співців-мучеників майже два десятки кобзарів з Полтавщини.

Біобібліографічне досє присвячене трагічним сторінкам кобзарів нашого краю, їхньому багаторічному шляху та мистецьким досягненням, за які вони були репресовані та зазнали переслідувань з боку влади. Матеріал розміщений в алфавітному порядку прізвищ кобзарів. Використаний матеріал брався з періодичних видань, довідників, збірників, які є в наявності у бібліотеці та з деяких сайтів мережі Інтернет.

Вже немає в живих славних бандуристів землі полтавської. Але не вмер голос бандури, бо залишили ці патріархи народного інструмента після себе велику пам'ять ... Бо несли через пісню правду про Україну.

МАНІФЕСТ КОБЗАРСТВА

*Хай зазвучить струна жива,
Розкаже про своїх героїв,
Хай в серце западуть слова:
Кобзар - це не жебрак, а воїн.
Це - духу лицар, не скиглій,
І пострах яничар безликих,
Традицій, звичаїв носій,
І часто - віртуоз-музика.
Це - України вірний син,
Її душа правдива,
Це - стоголосий волі дзвін,
Це - пісні сила чарівлива.
Це - нації духовний меч,
Її історії окраса,
Він - із месій, він - із предтеч,
Він - слово віщеє Тараса.*

*Це перед ним тремтить тиран
І слабне влада грошей дика,
Цілитель він духовних ран
І він - духовності владика.
Не лиш старий, а й молодий,
Видющий, сильний і вродливий,
В житті - природній і простий,
І гордий, тільки не спесивий.
Усе з бандурою своєю
Несе і радості й жалі,
Та ще й шляхетний він душею,
Як мало хто із королів.
Тож хай звучить струна жива,
Розкаже про своїх героїв,
Хай в серце западуть слова -
Кобзар - це не жебрак, а воїн.*

Я. Черногуз

З глибин народної долі

*Чом замовкли кобзи, кобзи голосисті?
Чом не чути, кобзи, років ваших струн?
Заросли стежини, гей, у полі чистім,
І не пройде ними з кобзою співун.*

*Ой, скажи ж ти, вітре, де біліють кості
Довговусих, мудрих, сивих співунів?
Бо не знає ненька-Україна й досі,
Де лягли у землю двісті кобзарів?*

(Із пісні сучасних кобзарів)

В історії української народної культури й мистецтва самобутню, оригінальну сторінку становить кобзарство. Пісенна творчість кобзарів – цінний внесок у загальну культуру, літературу, музику українського народу.

Кобзарство впродовж віків було частиною української національної культури, оберегом її духовності та самосвідомості. В часи найжорстокішого гніту кобзарі рятували українців від морального занепаду та духовної загибелі, вселяли в них дух свободи і національної гідності.

Відомо, що у Сталіна та його різноплеми́нних посіпак була просто зоологічна ненависть до всього, що вирізняло українців як окремий етнос від інших пригноблених народів радянської імперії. Та якщо українську мову та українську пісню на перших порах свого панування комуна ще якось терпіла, то носії українського героїчного епосу – кобзарі – були для неї кісткою в горлі. І з перших днів утвердження на Великій Україні влади "робітників і селян" більшовики влаштовували справжні лови на сліпих і немічних народних співців й розстрілювали їх на місці, без слідства та суду.

Комусь зі оточення Сталіна прийшла на гадку ідея: зібрати кобзарів та лірників буцімто на з'їзд і всіх розстріляти, а кобзи й ліри понищити. З'їзд планували провести ще 1925 року, потім перенесли на 1 грудня 1927 року. Але й тоді він не відбувся. Мабуть, ще не всіх кобзарів зареєструвала так звана етнографічна комісія, створена для цього Академією наук УРСР.

На початку грудня 1930 року в Харківському оперному театрі відбувся з'їзд народних співців Радянської України, куди з різних областей було зведено 337 делегатів. Основним завданням з'їзду було питання активного залучення народних співців до соціалістичного будівництва, відходу від виконавських традицій і визначення нових ідеологічних пріоритетів.

Та більшість кобзарів не воліла брати до свого репертуару штучні "думи", вона, як і тисячу років тому, мандруючи від села до села, від міста до міста, співала прадавні "невольничі плачі", вперто воскрешала народну історичну пам'ять.

Ухваливши відповідні резолюції, незрячих співців під приводом поїздки на з'їзд народних співців народів СРСР, що мав відбутися у Москві, повантажили до ешелону і підвезли до околиць станції Козача Лопань. Пізно увечері кобзарів і лірників вивели з вагонів до лісосмуги, де були заздальгідь вириті траншеї. Вишикувавши незрячих кобзарів і їхніх малолітніх поводитирів в одну шеренгу, загін особливого відділу НКВС УРСР розпочав розстріл. Коли все було закінчено, тіла розстріляних закидали вапном і присипали землею. Музичні інструменти спалили поряд.

Шукати бодай побіжної згадки про розстріл кобзарів у радянській пресі – марна справа. Навіть в архівах колишнього НКВС-КДБ дослідники кобзарського мистецтва не можуть знайти документального підтвердження цієї жахливої трагедії.

І все ж правда про розстріляний з'їзд кобзарів та лірників уперто постає з попелу забуття. Правда про цей з'їзд доходить до нас з уст сучасників чи випадкових свідків, бо такі злочини не можуть безслідно канути в безодню забуття.

"В 30-х роках почалося якесь гоніння на кобзарів та лірників, їх нікуди не пускали, ніде не давали їм виступати. Про це є безліч свідчень, крім того, ці факти добре описав Гнат Хоткевич," – в одній зі своїх праць пише австралійський бандурист Віктор Мішалов.

"У середині 30-х років було проголошено Перший Всеукраїнський конгрес лірників та бандуристів, і всі народні співці змушені були разом зібратися і дискутувати своє майбутнє... Вони приїхали з усієї України, із маленьких забутих сіл. Було кілька сот їх присутніми – живий музей, жива історія України, всі її пісні, її музика, її поезія. І ось... майже всі ці жалібні співці були вбиті".

Дмитро Шостакович в книзі "Заповіт: спогади Шостаковича"

"Популярна в народі національна культура протягом віків підтримувалася в українському селі бардами, оспіваними Шевченком кобзарями, які, мандруючи від села до села, заробляли на життя виконанням старовинних народних пісень і переказом народних балад. Вони постійно нагадували селянам про їхнє вільне і героїчне минуле. Це "небажане явище" тепер було придушене. Кобзарів скликали на з'їзд і, зібравши їх там усіх разом, заарештували. За наявними відомостями, багатьох з них розстріляли – в цьому була своя логіка, бо від них було мало користі в таборах примусової праці".

В книзі американського вченого Роберта Конквеста «Жнива скорботи»

"У 30-ті роки забрали їх кілька сот у Полтаву, і далі до Харкова... Кобзарі радо поїхали... у вишиванках у святкових строях... І жоден не повернувся..."

Є. Адамцевич

"У 1934-1935 роках по Харкову пройшли чутки, що відбувся кобзарський зліт, кобзарів вивезли з Харкова і кинули до яру, де вони й загинули... Кобзарям нібито сказали, що їх везуть до Москви ще на один зліт і що нібито трапилося це в дорозі".

Пенсіонерка, у 1930-ті роки працювала бібліотекаркою Є. Кедровська

"Кобзарів я любила з дитинства. Їх можна було частенько бачити в Харкові. А в середині 30-х зовсім не стало. Ходили чутки про якийсь кобзарський з'їзд, куди нібито звели кобзарів з усієї України, а потім повбивали".

Пенсіонерка, в минулому – вчителька В. Вовк

"За сталінським наказом забирали всіх. Були облави на базарах. Забирали багато інвалідів, були й кобзарі там. Була одна сім'я: Прокіп Маловичко, жінка Мотря і троє дітей, всі дуже гарно співали. Жили вони в селищі Амур під Дніпропетровськом. Вночі їх забрали, навіть не сказали, що їм брати – чи харчі, чи якийсь одяг, – повантажили в ешелон, де багато вже було кобзарів з інших міст України. Очевидячки, цей ешелон ішов з самого Києва. Доїхали вони до Харкова, там приєднали до них ще багато кобзарів. За деякими підрахунками, було їх триста тридцять сім. Доїхали кобзарі і всі ті, котрих забрали у Дніпропетровську, до Москви, їх направили в Сибір".

Харківський кобзар А. Парфиненко

"В 30-х роках почалося якесь гоніння на кобзарів та лірників, їх нікуди не пускали, ніде не давали їм виступати. Про це є безліч свідчень."

Віктор Мішалов, австралійський бандурист

Література:

Денисюк О. Творчість лірників і кобзарів України в історико-педагогічній думці (друга половина XIX – перша чверть XX століть) / О. Денисюк // Рідна школа. – 2005. – № 5. – С. 64–67.

Ємець В. Кобза та кобзарі / В. Ємець. – К. : Муз. Україна, 1993. – 111 с.

Криворучко Л. Є крила в кобзи невидимі... / Л. Криворучко // Позакласний час. – 2008. – № 1. – С. 9-18.

Лавров Ф. Кобзарі : нариси з історії кобзарства України. – К. : Мистецтво, 1980. – 254 с.

Мазур П. Кобзарський ешелон : трагічна доля українських кобзарів на початку 30-х років / П. Мазур // Молодь України. – 2007. – 9-10 жовт. – С. 1, 3.

Пономарьова А. Кобзарське мистецтво України / А. Пономарьова // Мистецтво в школі. – 2015. – № 1. – С. 10-15.

Стратілат А. Думи в контексті виконавських традицій українського кобзарства / А. Стратілат // Пам'ять століть. – 2007. – № 6. – С. 124–132.

Шендрик Л. Кобзарство – феномен українського народу / Л. Шендрик // Край. – 2006. – № 25. – С. 10.

БАЖУЛ ГРИГОРІЙ ІВАНОВИЧ

Народився 22 січня 1906 року в м. Полтава. В 1911 році переїхав в м. Харків з батьками, де отримав агрономічну освіту. В Харкові зацікавився кобзарським мистецтвом, коли почув гру сліпого кобзаря Павла Келеберди. Згодом записався в клас бандури Г. Хоткевича в Харківському Музично-Драматичному Інституті, де один з малої групи засвоїв основи харківської школи гри на бандурі.

Засуджений в 1933 р. на два роки позбавлення волі, які провів у Бердянській сільськогосподарській трудовій колонії. Провів заслання на Північному Кавказі, Сибірі та в Тайшеті. Повернувся в Харків в 1938 р. Дружина Гната Хоткевича – Платоніда передала Григорію Івановичу жменю рукописів свого чоловіка на зберігання.

Під час окупації виступав по Слобідщині як бандурист-соліст. Сценічне ім'я – Келеберда. Разом з Леонідом Гайдамакою робив спроби створити капелу бандуристів в Харкові під час окупації. Друкував у окупаційній пресі гострі статті, де згадував про знущення радянської влади над українськими культурними діячами та про знищення владою кобзарів та бандуристів в 30-х роках.

З наступом Червоної Армії виїхав у Західну Україну, де виступав у складі ансамблю з З. Штокалком та В. Юркевичем для воїнів УПА. На еміграції в Німеччині став учасником та згодом адміністратором Капели бандуристів ім. Т. Г. Шевченка, пізніше художнім керівником ансамблю Братства кобзарів ім. О. Вереся.

Емігрував в Австралію в 1948 р. Основоположник кобзарських колективів (Ансамбль бандуристів ім. Г. Хоткевича) та школи гри на бандурі в Австралії. Фундатор Кафедри Українознавства в Австралії та Фундації Українознавчої Студії в Австралії.

Бандура Г. Бажула роботи австралійсько-українського майстра Ф. Деряжного знаходиться в музеї кобзарського мистецтва в Переяславі-Хмельницькому. Портрет бандуриста роботи його дружини зберігається там же. Син живе в Алтайському краї в РСФСР.

Помер 17 жовтня 1989 в м. Сідней (Австралія).

Література

Дутчак В. Г. Бажул Григорій Іванович / В. Дутчак // Енциклопедія Сучасної України. – К., 2003. – Т. 2. – С. 78.

Григорій Іванович Бажул [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://histpol.narod.ru/person/pers-02/pers02-075.htm> (дата звернення: 16.11.2015). – Назва з екрану.

Бажул Григорій Іванович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 16.11.2015). – Назва з екрану.

БЕРНАЦЬКИЙ (БЕРНАДСЬКИЙ) ІВАН КАРЛОВИЧ

Народився лірник 1901 році в м. Зіньків. Іноді грав у м. Браїлові на відпустах. М.Гайдай в 1926 записав від нього думу "Про Коновченка" та пісню "Приймак" ("Був собі чоловік"). Записи зберігаються у фондах ІМФЕ.

Література

Розстріл українських співців // Полтавська думка. – 2011. – 4 серп. – С. 5.

БОРЕЦЬ ІВАН ОЛЕКСІЙОВИЧ

Народився 1898 року в м. Бориспіль Полтавської губернії.

Учасник Першої Народної Капели кобзарів. Співав думу "Невольничий плач". Досконало володів київським та харківським способом гри на бандурі. Бандурист Київського радіокомітету, пізніше учасник студії Полтавської капели бандуристів під керівництвом Гната Хоткевича. Мав прекрасний голос і не лише грав на бандурі, але й виготовляв музичні інструменти. Переїхав у Харків, де став учасником Харківської капели бандуристів.

22 вересня 1937 р. заарештований за участь у військових формуваннях УНР 1917–1919 рр. та за "входження до керівництва контрреволюційної націоналістичної фашистської організації".

За справою № 49081 особливою нарадою трійки НКВД згідно зі ст. 54-11 КК УРСР засуджений до розстрілу. Вирок виконано 11 листопада 1937 року в м. Києві.

На неодноразові заяви дружини бандуриста до управління НКВС про долю чоловіка отримано відповідь з таємним Наказом КДБ при РМ СРСР № 108-сс ("совершенно секретно") від 24 серпня 1955 року: "Считаем возможным объявить заявительнице о том, что ее муж Борец Иван Алексеевич в 1937 году был осужден к 10 годам ИТЛ и, находясь в местах заключения, 11.11.1941 года умер от кровоизлияния в мозг". Відповіді з подібними формулюваннями отримували практично всі родичі розстріляних за вироками НКВС.

Література

Розстріл українських співців // Полтавська думка. – 2011. – 4 серп. – С. 5.

Ротач П. П. Борець Іван Олексійович / П. П. Ротач // Ротач П. П. Полтавська Шевченкіана : спроба обл. (крайової) Шевченківської енциклопедії : у 2-х кн. – Полтава, 2005. – Кн. 1 : А–К. – С. 89–90.

Борець Іван Олексійович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Борець_Іван_Олексійович (дата звернення: 16.11.2015). – Назва з екрану.

Борець Іван Олексійович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainka.org.ua/files/1-135-ok.pdf> (дата звернення: 16.11.2015). – Назва з екрану.

ГЛУШКО ФЕДІР ІВАНОВИЧ

Народився 6 вересня 1905 році в смт Шишаки на Полтавщині.

Гри на бандурі навчився самотужки. Співав у дитячому церковному хорі.

Придбав бандуру в 1924 році та вступив в кобзарський ансамбль, яким керував Никифор Чумак. В 1925 році переїхав у Харків, де вступив до Харківської капели бандуристів. Зустрічався та продовжував удосконалення свого мистецтва у І. Кучеренка.

У 1932 році закінчив диригентсько-хоровий відділ Полтавського музичного технікуму і став керувати ансамблем бандуристів при Харківській філармонії.

В 1937 році репресований органами НКВС за участь в "контрреволюційній організації", до 1941 року перебував в ув'язненні. В 1941 році виступав як соліст на Українському радіо. Від 1946 року артист Державної капели бандуристів УРСР. Виконував переважно думи.

Бандурист удостоєний державної нагороди СРСР, учасник Другої світової війни.

Згодом став учасником Київської капели бандуристів. Видав збірку обробок дум для голосу в супроводі бандури. Композитор думи "Сліпий" та "Думи про Матір-Україну". Упорядник збірки "Українські народні думи" та

"Українські народні пісні", до яких увійшли його власні фольклорні записи. Нагороджений медалями "За трудову відзнаку", "За доблесний труд".

Серед учнів – Ф. Жарко.

Помер 13 листопада 1973 році в м. Києві.

Література

Жеплинський Б. Глушко Федір Іванович / Б. Жеплинський // Енциклопедія Сучасної України. – К., 2006. – Т. 5. – С. 69.

Глушко Федір Іванович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainka.org.ua/files/1-135-ok.pdf> (дата звернення: 16.11.2015). – Назва з екрану.

ГУБЕНКО МИХАЙЛО

З Миргорода, народився в 1891 році. З 1927 року кобзарював, виступав в ансамблях кобзарів. Грати на бандурі навчився в миргородських кобзарів. Учасник Миргородської капели бандуристів. Добре співав (бас).

Репресований в 1930-х рр.

Помер в 1933 році.

Література

Розсоха Л. "Присягаю на досмертну вірність" : (Українська ідея : від миргородського кобзарства до оунівського підпілля) / Л. Розсоха // Полтавська Петлюріана : матеріали шостих Петлюрівських читань, проведених у Полтаві 22 серпня 2002 р. – Полтава, 2003. – Ч. 5. – С. 160.

Розстріл українських співців // Полтавська думка. – 2011. – 4 серп. – С. 5.

Сторінки історії Миргородщини : збірник наукових праць. – Полтава, 2001. – Вип. 2. – С. 152–153.

Губенко Михайло [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainka.org.ua/files/1-135-ok.pdf> (дата звернення: 16.11.2015). – Назва з екрану.

ГУРА (ГУРІН) ПЕТРО ІВАНОВИЧ

З села Красна Лука Гадяцького району Полтавської області. У 1930-х роках жив у Юзівці (нині Донецьк). Учень кобзаря П. І. Гузя. Пропав безвісти.

Література

Розстріл українських співців // Полтавська думка. – 2011. – 4 серп. – С. 5.

Гура (Гурін) Петро Іванович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainka.org.ua/files/1-135-ok.pdf> (дата звернення: 16.11.2015). – Назва з екрану.

ДРЕВЧЕНКО (ДРЕВКІН, ДРИГАВКА) ПЕТРО СЕМЕНОВИЧ

Ім'я Петра Древченка є сьогодні майже невідомим сучасним шанувальникам традиційної музики. Проте за своєю харизмою, подвижництвом, а найголовніше – результатами своєї творчої діяльності цей народний співець може вважатися одним із найвидатніших представників кобзарського цеху минулого століття.

Його життя, як і більшості незрячих мандрівних співців, було сповнене гіркотою каліцтва, тягарем щоденних поневірянь, небезпек і відчаю. І поряд з цим творчий шлях Древченка був наповнений високим подвижництвом, пригодами та добрими справами.

Народився 1863 року в с. Семенівка Полтавської губ. у сім'ї поміщицьких дворових. Із дванадцяти років жив у Харкові, в районі Залютино. У тринадцять років перехворів на віспу і втратив зір.

Там, на Полтавському шляху, біля старого Холодногірського базару й Озорянської церкви, знаходився відомий усім тодішнім кобзарям заїжджий двір діда Фадея. Протягом багатьох десятиліть тут регулярно збиралися на цехові сходки місцеві і проходящі кобзарі, лірники і стихівничі. Саме там юний Петро вперше зустрівся з незрячими співцями, що зрештою і визначило його життєвий вибір.

У чотирнадцять років батьки віддали хлопця в науку до знаменитого харківського кобзаря Гната Гончаренка із с. Ріпок Богодухівського повіту. Як

згадував згодом Петро Древиченко, навчатися почав не примусово, а за власним бажанням.

За чотири роки юнак пройшов усі етапи осягнення співецького фаху – від прохача милостині для панотця до віртуозного виконавця традиційного кобзарського репертуару. У 18 років він отримав дозвіл на самостійне кобзарювання. Із двадцяти років одружений, мав двох синів. Але доля родини Древиченків до сьогодні невідома.

Він обійшов багато місць України. Часто вирушав до Росії, в місця, де проживали українські поселенці, – від Курська і до Уралу. Бував і на західноукраїнських землях, молдавських і білоруських околицях. Кобзарські шляхи заносили Петра Древиченка навіть у Польщу та Чехію.

Та найчастіше мандрівний співець Петро Древиченко обирав для себе кобзарський промисел у рідному Харкові та його околицях. Зокрема, у Харкові найулюбленішими місцями виступів кобзаря були Озорянська, Свято-Дмитрівська церкви, Університетське подвір'я, Університетський садок біля церкви, Кінний ринок, Благовіщенський ринок, Холодногірський ринок, Німецька (тепер Пушкінська) вулиця, Бурсацький узвіз та інші.

Петра Древиченка часто запрошували на концерти народної музики, на громадські й церковні заходи. Нерідко його можна було зустріти у помешканнях відомих людей, на українських так званих "квартирниках", домашніх концертах. За рекомендацією Миколи Сумцова та Дмитра Багалія його часто включали до програми досліджень роботи філологічного та історичного факультетів Харківського університету. Він наочно демонстрував традиційне кобзарське виконавство для студентів і викладачів. На подвір'ї Університетської церкви співця можна було часто зустріти в оточенні студентських груп, які вчилися проводити польові фольклористичні записи.

Микола Лисенко в 1907 р. запрошує Петра Древиченка у творчий гурток при своєму хорі на посаду вчителя кобзарського виконавства. Через сімейні клопоти Петро не міг лишати надовго своєї домівки, тому до Києва вчителювати на кобзарських студіях поїхав молодший цеховий колега – Іван Кучугура-Кучеренко.

Петро Древиченко - представник харківської школи гри. Учасник 12-го археологічного з'їзду у Харкові (1902), де виступив як соліст і в ансамблі. У 1910 році – учасник кобзарських концертів у містах України, Росії, Польщі.

Його гру високо цінували М. Лисенко, Г. Хоткевич. Супроводив спів на старосвітській бандурі. Використовував інструмент на 20 струн (4 басы й 16 приструнків). У репертуарі – думи (зокрема, "Про бідну вдову" – 1910 року записав О. Сластіон; "Олексій Попович", "Про Сулиму, Павлюка та ще "Про Яцька Острияницю"), духовні вірші, псалми (загалом 42, зокрема, "Гора Афон"), українські народні пісні, танцювальні мелодії. Разом із С. Пасюгою, П.

Гащенко, Г. Цибкою примусово взяв участь у створенні штучного жанру радянської думи ("Про військо Червоне, про Леніна-батька і синів його вірних", 1923 р.). Ф. Колесса зараховував Древиченка до типу концертних кобзарів. Також, вважав Петра Древиченка співцем Слобідської (Харківської) школи кобзарів. Його манера виконавства була дуже подібною до способу гри його вчителя – Гната Гончаренка. Біографічні відомості про Древиченка та його спостереження про кобзарське життя записали Г. Хоткевич і Ф. Дніпровський.

Очевидці стверджували, що від природи Петро мав непосидючий характер, був легкий на підйом і намагався бути в гущі громадських процесів. Тому серед кобзарської громади за свою ексцентричність й моторність отримав прізвисько "Дригавка". Поводирем у Древиченка тривалий час був відомий стихівничий Павло Кисіль.

"Петр Семенович Древиченко во многом напоминает своего учителя. Обладает он превосходным баритоном и чудно поет. О его пении высокого мнения и учитель его Гончаренко", – писав Є. Крист.

У середовищі кобзарів вважався ерудованим співцем і користувався заслуженою повагою. Відносився до "знаючих" кобзарів, йому належить одна з великих оповідей про Вустинські книги. Він став одним із небагатьох співців, які повідали світові таїну існування Вустинських (Устинських) книг – сакральних реліквій незрячих співців. Від Петра Древиченка дослідники отримали великі за обсягом тексти, що мали для кобзарів потаємне значення і входили до складу усних переказів-статутів, що регламентували правила їхнього життя, професійної діяльності та побутування, визначали репертуар, напрямок і межі кобзарської творчості.

У пожовтневий час, П. Древиченко займав активну громадянську позицію і нерідко виступав на захист кобзарського права вільно співати «просто неба». За свідченням Г. Ткаченка, зростанню популярності П. Древиченка у пожовтневий час сприяв його виступ 24 грудня 1922 року у соціальному музеї ім. Артема на урочистому святкуванні 200-річчя від дня народження Г. Сковороди.

Георгій Ткаченко підкреслював, що визначною рисою харківської школи гри був "особливий спосіб гри на бандурі, в якій беруть участь обидві руки. При цьому лівою рукою грають як на басах, так і на приструнках, тримаючи інструмент паралельно до тулуба, притиснувши його до грудей, або як казали старі кобзарі, до серця".

Петро Семенович був активним прибічником розбудови національного церковного життя на Харківщині. Поряд із кобзарем Іваном Кучугурою-Кучеренком, Древиченко вважався благовісником Української Автокефальної православної церкви.

За період свого довгого творчого життя Петро Древиченко користувався двома інструментами. Перша бандура співця мала 4 баси і 16 приструнків. У

1911 році з'явився інший інструмент, на 6 басів і 20 приструнків. Майстром обох інструментів кобзаря був відомий в Україні харківський митець Арсентій Мова. Цікаво, що Древченкові інструменти мали специфічну для "харківської школи" форму з характерним асиметричним розташуванням на корпусі бандури грифу та радіальним розміщенням приструнків (що додавало можливостей вільному застосуванню у грі різноманітних прийомів лівою рукою).

Петро Древченко мав розвинуту пам'ять і швидко засвоював нові твори. Дослідники-етнографи Порфирій Мартинович, Федір Дніпровський донесли нам багатющий репертуар бандуриста, в якому присутні усі "класичні" думи, десятки псалмів, історичних пісень, велика добірка жартівливих і танцювальних мелодій. Зокрема, у 1928 році в Харківському Центральному селянському будинку від П. Древченка фіксується балада "Про Сулиму, Павлюка ще й про Яцька Острияницю". У цьому ж році етнограф Ф. Дніпровський записує від співця старину про "Ігорів похід і половчака".

Петро Древченко до кінця життя дотримувався традиційного для кобзарів минувшини способу життя й особливостей співоцького фаху. За це від царських, а згодом радянських карних органів зазнавав переслідувань. Останні згадки про Петра Древченка торкаються 1929 року. Його зникнення нерідко пов'язується з участю у Кобзарському з'їзді, що проходив в Харкові у 1930-му році.

Від Петра Древченка були отримані майстерно укладені в співоцько-поетичну форму оповіді про засади кобзарської науки, основи поведження співців у своїй професійній спільноті та зовнішньому світі. Древченку належать унікальні свідчення про невідомі сторони кобзарського побуту, сакрального і щоденного життя українських мандрівних співців. Важливими стали також отримані від П. Древченка свідчення про характерні особливості внутрішнього світу незрячих співців, питомі риси кобзарської психології, стрижневі позиції традиційного співоцького фаху, причетності до "миросвітського" життя тощо. Ці відомості у період радянського режиму за зрозумілих причин ретельно оберігалися від допитливих очей особливим грифом в рукописних фондах ІМФЕ ім. М. Рильського НАН України. І лише в часи державної незалежності України записи від Петра Древченка стали доступними ширшому загалу.

Значення Петра Древченка для сучасного культурного життя України важко переоцінити.

Адже Древченко – один з перший з незрячих кобзарів, котрий зважився передати зрячим аматорам виконавську школу гри на бандурі і відкрив перед ними сокровенні пам'ятниці традиційних українських співців. Древченко задля добра кобзарської справи добровільно взяв на себе гріх відступництва

старовинних цехових законів, які століттями плекали й оберігали від світу зрячих людей давню вустинську традицію – традицію епічного виконавства.

І, дійсно, до початку ХХ століття фактів передачі кобзарського виконавства незрячих до зрячих практично не було. Суворі співоцькі закони передбачали жорстокі покарання порушників, заборону на промисел й виконавство на кобзарських інструментах. Мав багатьох учнів із середовища зрячих аматорів.

Але кобзарська прозірливість і здатність до передбачень, які, безумовно, були притаманні Петрові Древиченку, визначила його позицію щодо навчання кобзарській справі зрячих. І час зрештою довів, що Древиченко у своїх міркуваннях був повністю правий – винищена в добу радянського тоталітаризму кобзарська традиція змогла відновитися в новій якості лише нині, завдяки ентузіазму та послідовній, відданій праці його зрячих учнів-послідовників.

Отже, сьогодні стає, нарешті, зрозумілим, що чітка й вивірена позиція Петра Древиченка спромоглася змістити науково спрогнозовані схеми побутування і згасання української кобзарської традиції, забезпечити їй новий шлях життя й розвитку.

Література

Древиченко Петро Семенович // Мистецтво України : біограф. довідник. – К., 1997. – С. 221.

Древиченко Петро Семенович // Митці України : енцикл. довідник. – К., 1992. – С. 227.

Древиченко Петро Семенович // Ротач П. Полтавська Шевченкіана : спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії. У двох книгах. – Полтава, 2005. – Кн. 1: А–К. – С. 227–228.

Дутчак В. Древиченко (Древичкін) Петро Семенович / В. Дутчак // Енциклопедія Сучасної України. – К., 2008. – Т. 8. – С. 394.

Ємець В. Кобза та кобзарі. – К. : Муз. Україна, 1993. – С. 63.

Лавров Ф. Кобзарі : нариси з історії кобзарства України / Ф. Лавров. – К. : Мистецтво, 1980. – С. 36.

Розстріл українських співців // Полтавська думка. – 2011. – 4 серп. – С. 5.

Древиченко Петро Семенович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainka.org.ua/files/1-135-ok.pdf> (дата звернення: 16.11.2015). – Назва з екрану.

ЗАЄЦЬ МИКОЛА МАРТИНОВИЧ

Народився 1902 році у сім'ї ветеринарного фельдшера в м. Миргород Полтавської губернії. В 1918 р. закінчив чотирикласне духовне училище в Сумах і вступив до Харківської духовної семінарії, проте стати священником йому не судилося, через те, що 1919 р. усі навчальні духовні заклади були закриті більшовиками. Маючи чудовий тенор, М. Заєць із юних літ співав у церковному хорі та грав на бандурі. Навчаючись у духовних закладах, він вдосконалював свої вокальні й музичні здібності та щедро ділився ними з усіма шанувальниками хорового співу й бандури.

В 1919 році Микола Заєць добровільно вступив до армії УНР. Служив помічником сотенного писаря, згодом – писарем 1-го Запорізького імені гетьмана П. Дорошенка полку. У квітні 1920 р. у складі 6-го стрілецького куреня Запорізької дивізії спільно з поляками брав участь у поході на Київ, а після його невдачі разом із рештками армії УНР був інтернований до Польщі. Перебуваючи у вимушеній еміграції, керував хором у табірній церкві та співав у хоровому товаристві "Стрілець". Коли більшовики оголосили амністію учасникам визвольних змагань 1917–1921 рр., в Україну не повернувся, бо не вірив обіцянкам комуністів. Його сумніви ще більше посилювалися, коли на початку 1923 р. із підрадянської України повернувся староста табірної церкви Панас Циба, який ходив через кордон із СРСР нелегально і повідомив інтернованим українським юнакам, що більшовики не дадуть їм спокійно жити.

Відговорював Миколу Зайця від повернення в СРСР і табірний священник Петро Білан. А тим часом із підрадянської України повернувся сотник Самутій і розповів, що в Києві бачився з митрополитом В. Липківським, який повідомив, що в Україні відроджується невідконтрольна більшовикам національна УАПЦ. Після деяких вагань Заєць у кінці 1923 р. усе ж повернувся на Батьківщину й відразу ж за звинуваченням у нелегальному переході кордону був заарештований Київським окружним відділенням ДПУ. Після тривалих і прискіпливих допитів його відпустили на волю.

Як знаного спеціаліста з вокалу настоятель Лубенського собору УАПЦ Володимир Слухаєвський запросив Зайця очолити церковний хор, але працював він там недовго. Влітку 1927 р. до Лубен приїхав член Всеукраїнської церковної ради В. Чехівський і зупинився на квартирі архієпископа Йосипа Оксіюка. За їхньою порадою Заєць восени того ж року залишив Лубни і вступив до знаменитої Харківської хорової капели бандуристів, яку тоді очолював Микола Васильович Яншин-Скиба. Тому що М. Заєць був одним із небагатьох, хто знав нотну грамоту, йому на деякий час доручили художнє керівництво капелою. У Харкові під час концерту М. Заєць познайомився з Ю. Тютюнником, про якого вже тоді ходили чутки, що він агент ДПУ.

Микола Заєць був учасником Харківської, Шишаківської та Миргородської капел бандуристів, згодом керівником гуртка бандуристів при 225 стрілецькому полку. З 1818 по 1923 рр. служив у військових формаціях УНР.

Разом із Харківською капелою бандуристів М. Заєць гастролював по всій Україні, співав про Саву Чалого, Морозенка, Кармелюка, віртуозно виконував "Запорізький марш", який почув від сліпого кобзаря Євгена Адамцевича з Миргородського ансамблю бандуристів. Мандрував з Харківською капелою кобзарів, деякий час був її художнім керівником. В 1928 році під час гастролей в селі Городище Чорнухинського району М. Заєць познайомився з місцевим кобзарем Марком Краснюком та великим шанувальником гри на бандурі вчителем Василем Єльченком. Протягом тижня музикант жив у Григорія Мацака, куди збиралися люди, щоб послухати гру бандуристів. Не залишались осторонь цих подій і таємні інформатори ДПУ, котрі регулярно писали доноси.

1929 р. з невідомих причин М. Заєць залишив Харківську капелу бандуристів і разом із дружиною та малолітнім сином оселився в Лубнах. Там він створив власну капелу і під артистичним прізвиськом "Голубок" мандрував селами Полтавщини й Чернігівщини. У розпал Голодомору 1933 р. його заарештували чекісти Харківського обласного управління НКВС, але через місяць звільнили з-під варті. З Харкова М. Заєць привіз додому делікатесні продукти – білий хліб і рибу, чим немало здивував свою дружину Галину Левченко – вчительку Лубенської середньої школи № 3, адже люди помирали з голоду. Причину арешту не пояснив і на її запитання відповів: "Не твоя справа, де я дістав і як дістав. Твоя справа – їсти!" Вже тоді Галина запідозрила, що чекісти змусили чоловіка стати їхнім таємним інформатором. Якось знайшла в його шухляді чернетки донесення на кобзаря і друга Сергія Садового, з яким той познайомився 1928 р. у церковному хорі Братської церкви УАПЦ в Лубнах.

Якщо до арешту М. Заєць був веселим, життєрадісним і товариським, то після нього став грубим, рідко бував удома, приховував від дружини, де був і що робив. Її підозри у зв'язках Миколи з НКВС незабаром підтвердилися, звідти нерідко телефонували і просили його зайти до них. З Полтави також приїжджали до нього чекісти і називали "Грязновим".

Відтоді М. Заєць їздив на гастролі вже за завданням НКВС і провокував селян на відверті розмови про Голодомор. Зокрема, об'єктом його провокацій під час гастролей у Лазірках став колишній старшина армії УКР Іван Василенко, з яким Заєць сидів у польському таборі для інтернованих українських вояків і працював у табірній газеті "Український стрілець". 1927 р. Василенко повернувся на Батьківщину з еміграції у Франції. Через Зайця чекісти намагалися зробити його організатором міфічної контрреволюційної організації, але чоловік не піддався на провокацію.

Таким чином, "операцію" М. Заєць провалив. Після його поїздки до Лазірок Г. Левченко (дружину) викликав співробітник НКВС Тітов і під час бесіди сказав: "Провалився ваш чоловік, ось що...". На совісті Зайця лише під час Голодомору 1932–1933 років було 19 невинно засуджених людей.

Відчуваючи всю глибину свого морального падіння, М. Заєць, щоб заглушити докори сумління, почав пиячити і в п'яному стані плакався, що відчуває над своєю головою дуло нагана.

1937 р. в СРСР розпочався "великий терор", коли знищення людей відбулося за планами, які доводилися на місця з Москви. Дійшла черга і до полтавських кобзарів та священників УАПЦ, які ще залишалися живими після двадцяти років гонінь і терору. Їх почали підводити під "розстрільні статті" Кримінального кодексу УРСР (антирадянська діяльність, участь у контрреволюційних організаціях тощо). Керівником чергової фальсифікації справи, якій енкаведисти не придумали навіть назву, зробили свого давнього таємного інформатора М. Зайця. Можливо, тому, що той не надто ревно служив їм або вважався уже відпрацьованим матеріалом. Перед арештом він працював керівником хорového гуртка при 225-му стрілецькому полку, що дислокувався в Лубнах.

У січні 1938 р. М. Зайця викликали до обласного управління НКВС у Полтаву і додому він уже не повернувся. Його дружина Г. Левченко пішла до начальника Лубенського райвідділу НКВС Мастицького, щоб дізнатися про долю свого чоловіка, на що той відповів: "Собаці – собача смерть!" і підписав дозвіл на розлучення з "ворогом народу". Г. Левченко вважала, що чекісти ліквідували М. Зайця як небажаного свідка своїх злочинів.

М. Заєць до останньої хвилини не вірив, що його можуть розстріляти разом з усіма, і, навіть сидячи разом із жертвами своїх доносів в одній камері, продовжував на них "стукати" слідчим.

Уперше заарештовано за звинуваченнями в "економічному саботажі". Проходив у справі Борця Івана. Удруге був заарештований 27 січня 1938 року як "керівний учасник контрреволюційної націоналістичної організації, створеної за завданням польської розвідки на теренах Лубенського та Чорнухинського районів Полтавської області" по справі № 11924. Засуджений Особливою трійкою при УНКВС Полтавської обл. 21-23.03.1938 р. за ст. ст. 54-б, 54-10 ч. 1, 54-11 КК УРСР до розстрілу. Відомості стосовно виконання вироку суперечливі. За інформацією з архівів Служби безпеки України, вирок був виконаний у квітні-травні 1938 року.

Реабілітований Військовим трибуналом Київського військового округу 12 березня 1959 року. Національний банк репресованих. Запис № 171831.

Література

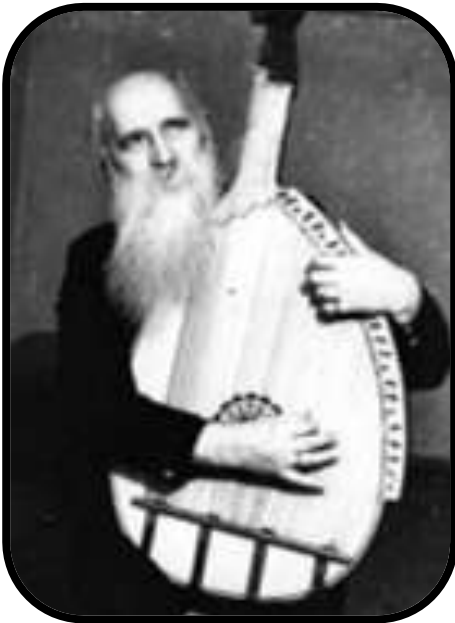
Ревегук В. Трагедія полтавських кобзарів / В. Ревегук // Рідний край. – 2012. – № 2. – С. 242–243.

Розстріл українських співців // Полтавська думка. – 2011. – 4 серп. – С. 5.

Заєць Микола Мартинович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Заєць_Микола_Мартинович (дата звернення: 16.11.2015). – Назва з екрану.

Заєць Микола Мартинович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainka.org.ua/files/1-135-ok.pdf> (дата звернення: 16.11.2015). – Назва з екрану.

КАБАЧОК ВОЛОДИМИР АНДРІЙОВИЧ

Народився 15 липня 1892 р. в с. Петрівці Миргородського повіту Полтавської губернії. Похрещений у 1900 р. (був незаконно-народженим).

Мати працювала наймичкою у заможних людей. Важке було дитинство, коли виповнилося Володі 6 років, місцевий батюшка звернув увагу на його чудовий голос і музичну обдарованість.

Семирічним взяли до Полтавського архієрейського хору. Співав в архієрейському хорі в Полтаві до 1907 р. Початкову музичну освіту одержав у Полтавському музичному училищі 1907–1911 рр. у відомого музиканта

Д. Аршинова. Грав в оркестрі на контрабасі, тромбоні, ударних інструментах.

Навчався у Московській консерваторії 1913–1917 рр. Повернувшись у Полтаву, працював учителем музики і співав у школах, керував самодіяльним хором. Основоположник та мистецький керівник Полтавської капели бандуристів у 1925–1934 рр.

У 1925 р. у Полтаві разом з відомим вченим, етнографом та бандуристом Г. М. Хоткевичем створив першу в Україні Показову капелу бандуристів (в 1928 р. була перетворена в Зразкову студію Укрфілу), згодом перейменовану на Всеукраїнську державну капелу бандуристів (1930 р.), яка пізніше склала підвалини капели бандуристів ім. Т. Шевченка в Канаді та оркестру народних інструментів при хорі під керівництвом Г. Верьовки.

Полтавська капела об'єднувала 12 виконавців – представників харківського способу гри на бандурі. На початку 1930-х рр. бандуристи капели грали на вдосконалених бандурах з перестроювачами та модератором, сконструйованим музичним майстром Г. Палівцем по проекту Кабачка.

Віртуоз-бандурист, демонстрував досконалу техніку гри. Виконавець ряду народних дум та пісень, на початку 1930-х рр. відчув інтерес до своєї творчості з боку НКВС.

Арештований в січні 1934 р., але після 4 місяців "за недостатньою кількістю доказів" його звільнили. Згодом проходив по справі колишнього учасника Полтавської капели І. Борця. Був змушений виїхати до Ленінграду, де створив капелу бандуристів "Експортлеса". Деякий час працював в оркестрах, в театрі ім. Горького.

10 грудня 1937 р. рішенням особливої трійки УНКВС по Ленінградській області був репресований. Працював на будівництві Біломорканалу. Знову арештований в серпні 1937 р. Засуджений на 10 років колимських таборів.

Володимир Кабачок вніс вагомий вклад в удосконалення бандури, зробивши її сучасним музичним інструментом. Разом із Г. Хоткевичем, майстром бандур Г. Паліївцем випробував, удосконалив і запровадив у практику нові види бандур та механізми перестроювання тональностей на інструменті.

І ще парадокс – у 1938 році вийшов його підручник "Гра на бандурах різних систем".

Звільнений 1943 р. Реабілітований у червні 1958 р. постановою Президії Ленінградського міського саду.

З 1944 році соліст-бандурист у Ташкентській філармонії. В 1945 році повернувся до Києва. Викладав гру на бандурі у Київському музичному училищі ім. Глієра, а через деякий час – в Київській орденна Леніна Державній консерваторії ім. Чайковського.

Володимир Кабачок є видатним діячем української національної музичної культури. Серед його вихованців – заслужені та народні артистки В. Третьякова, Н. Павленко, Т. Поліщук, Н. Бут, Ю. Коваль, Н. Писаренко, А. Маціяка, професор, лауреат міжнародного конкурсу молоді 1951 року С. В. Баштан – їх всіх не перелічити. За 12 останніх років життя підготував понад 40 учнів.

Створив перше тріо бандуристок.

Автор ряду музичних творів та обробок. Співавтор підручника "Школа гри на бандурі", який вийшов друком в рік смерті митця у Державному видавництві образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР.

З 1995 р. на батьківщині бандуриста у с. Петрівцях проводиться щорічний Всеукраїнський огляд-конкурс ім. В. А. Кабачка серед юних бандуристів – учнів шкіл естетичного виховання.

2005 рік – відкрито пам'ятник Володимиру Кабачку в с. Петрівці Миргородського району.

Бандура В. Кабачка знаходиться в музеї Театрального мистецтва в Печерській Лаврі. Звукоряд хроматичний, 14 басів, 25 приструнків; пристосування для підвищення звучання на 1/2 тона у вигляді кнопок; є демпфер; головка грифа має різьблене обрамлення у вигляді дубового листка, навколо верхньої деки – інкрустація деревом; клен, ялина. Довж. 104. № 2584.

Помер В. Кабачок 15 червня 1957 р., похований у Києві на Печерському кладовищі.

Література

Бандуристе, орле сизий : віночок спогадів про Володимира Кабачка / упоряд. С. В. Баштан, Л. Я. Івахненко. – К. : Музична Україна, 1995. – 136 с.

Воропаєва І. З бандурою на голгофу: життєві терни Володимира Кабачка (1892–1957) / І. Воропаєва // Рідний край. – 2001. – № 2. – С. 121–123.

Івахненко Л. Він заснував у Полтаві капелу бандуристів : [В. Кабачок (1892–1957)] / Л. Івахненко // Полтавський вісник. – 2012. – 20 лип. – С. 23.

Кабачок Володимир Андрійович // Мистецтво України : біогр. довідник. – К., 1997. – С. 280.

Кабачок Володимир Андрійович // Митці України : енцикл. довідник. – К., 1992. – С. 281.

Кабачок Володимир Андрійович // Ротач П. Полтавська Шевченкіана : спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії: у 2 кн. – Полтава, 2005. – Кн. 1 : А–К. – С. 309

Криворучко Л. Є крила в кобзи невидимі... / Л. Криворучко // Позакласний час. – 2008. – № 1. – С. 13

Ревегук В. Трагедія полтавських кобзарів / В. Ревегук // Рідний край. – 2012. – № 2. – С. 240–241.

Скриль В. Кабачок Володимир Андрійович, український диригент, педагог, бандурист / В. Скриль // Край. – 2014. – № 117 (січ.). – С. 19.

Сторінки історії Миргородщини : збірник наукових праць. – Полтава, 2001. – Вип. 2. – С. 154–155.

Кабачок Володимир Андрійович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainka.org.ua/files/1-135-ok.pdf> (дата звернення: 16.11.2015). – Назва з екрану.

КОВАЛЬВАХ ПРОКОП ПЕТРОВИЧ

З-під Полтави. Товаришував з лірником Григорієм Полунцем з Полтавщини, від якого навчився ("перейняв") твір "Вдова".

Література

Розстріл українських співців // Полтавська думка. – 2011. – 4 серп. – С. 5.

Ковальвах Прокоп Петрович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainka.org.ua/files/1-135-ok.pdf> (дата звернення: 16.11.2015). – Назва з екрану.

КОНОНЕНКО ПИЛИП ПЕТРОВИЧ

Народився 1904 році в с. Великий Перевіз, нині – Шишацького району Полтавської області. Батько був столяром, від нього перейняв столярську справу. Змалку проявляв любов до музики, майстрував музичні інструменти, робив добрі бандури.

Гри на бандурі навчався у Н. Чумака. Один із засновників Полтавської капели бандуристів. В 1925–1928 рр. працював у Харківській капелі бандуристів. В 1928 році переїхав до Конотопа, де заснував шестимісячну школу гри на бандурі, згодом – капелу бандуристів, з якою виступав у містах СРСР. В 1930–1934 рр. – був учасником і керівником Конотопської капели кобзарів-бандуристів. Був добрим музикантом, співав слабше (другий тенор). Репертуар складався в основному із українських народних пісень. Разом з Конотопською капелою об'їздив увесь Радянський Союз.

Помер 1933 р., в м. Сталінград, нині Волгоград, РФ.

Відображений в реєстрі музик, знищених більшовиками в 30-х роках, складеному Б. Жеплинським.

Література

Кононенко Пилип Петрович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainka.org.ua/files/1-135-ok.pdf> (дата звернення: 16.11.2015). – Назва з екрану.

КРУТЬКО МИКОЛА ПОРФИРОВИЧ

Народився в 1899 році у бідній селянській родині, яка не мала власної землі. Бандурист, учасник Шишаківської капели бандуристів під керівництвом Никифора Чумака.

1918-го вступив до місцевої "Просвіти", де навчився грати на бандурі, що стало його захопленням на все життя. Там, за його словами, зробився "справжнім націоналістом". Під час повстання проти гетьмана П. Скоропадського вступив до Першого Миргородського повстанського полку. 1920 року він вступив до потужнішої "Просвіти" в Баранівці, при якій священник УАПЦ О. Богаєвський і вчитель Івко створили драматичний та хоровий гуртки. Там Крутько вдосконалив свою техніку гри на бандурі і став управним виконавцем.

У 1925 році в гості до батьків приїхав керівник Харківської капели бандуристів Степан Степанович Самсоненко. Послухавши гру Миколи Крутька, він запросив його до своєї капели. Разом із нею бандурист гастролював Україною, але через сімейні обставини згодом залишив капелу і повернувся додому, проте бажання грати в колективі не полишало його. У Шишаках М. Крутько познайомився з Н. Чумаком і вже разом із його капелою мандрував, але невдовзі також покинув її. Не останню роль у цьому відіграв важкий характер Чумака, який у побуті був нестримним, допускав грубощі в стосунках зі своїми товаришами, запізнювався на репетиції.

У рідному селі Крутько вважався прибічником радянської влади: був членом комнезаму і одним з ініціаторів створення колгоспу імені Т. Шевченка, проте дуже скоро розчарувався в колективній праці під наглядом комуністів і вийшов із нього. 1930 року М. Крутька заарештували працівники Диканського райвідділу міліції, та через два тижні, не знайшовши складу злочину, відпустили.

Заарештований 01.02.1938 року. Постановою особливої трійки НКВС по Полтавській області від 21–23 березня 1938 за "участь у контрреволюційній організації згідно зі ст.54-10. 54-11 КК УРСР" засуджено до розстрілу. Присуд виконано 23.03.1938 року. Реабілітований 12.03.1959 року.

Література

Ревегук, В. Трагедія полтавських кобзарів / В. Ревегук // Рідний край. – 2012. – № 2. – С. 246.

Крутько Микола Порфирівич [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainka.org.ua/files/1-135-ok.pdf> (дата звернення: 16.11.2015). – Назва з екрану.

ЛАВРИШ (ЛАВРИК) ПЕТРО

Кобзар з Миргородщини. Народився у 1873 р. Проживав у селі Хомутці. Репресований у 1930-х рр.

Література

Розсоха, Л. "Присягаю на досмертну вірність" : (Українська ідея : від миргородського кобзарства до оунівського підпілля) / Л. Розсоха // Полтавська Петлюріана : матеріали шостих Петлюрівських читань, проведених у Полтаві 22 серпня 2002 р. – Полтава, 2003. – Ч. 5. – С. 160.

Розстріл українських співців // Полтавська думка. – 2011. – 4 серп. – С. 5.

Сторінки історії Миргородщини : збірник наукових праць. – Полтава, 2001. – Вип. 2. – С. 160.

ЛУКАШ МИХАЙЛО НИКИФОРОВИЧ

Народився 28 вересня 1908 р. у с. Велика Багачка. У Великій Багачці був помічений бандуристом І. М. Скляром. Учень І. М. Скляра та Я. П. Сітка. Учасник Миргородської капели бандуристів.

У 1930-х рр. був репресований. На засланні працював бетонником. Після звільнення повертається до Миргорода. Перед війною у складі Миргородської капели гастролював у Ростові, Краснодарі, на Півночі.

Учасник Великої Вітчизняної війни (з 1941 р.), був тяжко поранений. Всю війну пройшов з бандурою. Брав участь у солдатських ансамблях. Працював при філармоніях Краснодару, Пермі, Чернігова.

Повернувся до Миргорода. Продовжував виступати. Брав участь у постановці опери Гулака-Артемовського «Запорожець за Дунаєм».

Література

Сторінки історії Миргородщини: збірник наукових праць. – Полтава, 2001. – Вип. 2. – С. 160.

МАТВІЙ

Народився приблизно 1865 р. Із села Черевки Миргородського району Полтавської області.

Репресований у 1930-х рр.

Література

Розсоха, Л. "Присягаю на досмертну вірність" : (Українська ідея : від миргородського кобзарства до оунівського підпілля) / Л. Розсоха // Полтавська Петлюріана : матеріали шостих Петлюрівських читань, проведених у Полтаві 22 серпня 2002 р. – Полтава, 2003. – Ч. 5. – С. 160.

Розстріл українських співців // Полтавська думка. – 2011. – 4 серп. – С. 5.

Сторінки історії Миргородщини : збірник наукових праць. – Полтава, 2001. – Вип. 2. – С. 160.

МИНЗАРЕНКО ДЕМ'ЯН

З Полтавщини, народився 1889 р. У 1920-х рр мандрував з капелами. Репресований 1936 року.

Література

Розсоха, Л. "Присягаю на досмертну вірність" : (Українська ідея : від миргородського кобзарства до оонівського підпілля) / Л. Розсоха // Полтавська Петлюріана : матеріали шостих Петлюрівських читань, проведених у Полтаві 22 серпня 2002 р. – Полтава, 2003. – Ч. 5. – С. 160.

Розстріл українських співців // Полтавська думка. – 2011. – 4 серп. – С. 5.

ПАЛІЇВЕЦЬ ГРИГОРІЙ ІВАНОВИЧ

Народився в м. Кобеляки.

Майстер українських народних інструментів. Відомий як конструктор бандури харківського типу. На замовлення Володимира Кабачка вперше виготовив 12 однакових бандур для Полтавської, також Ленінградської капели бандуристів. Інструменти серії 1931 р. вперше мали механіку для швидкого перестроювання, а також демпфер. Пізніше переїхав в м. Київ, де виробляв бандури для Київської капели бандуристів.

Репресований в 1938 р.

Інструменти Паліївця діатонічні на 31 струн. Бандура Г. Паліївця знаходиться в музеї Театрального мистецтва в Печерській Лаврі.

Література

Паліївець Григорій Іванович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 16.11.2015). – Назва з екрану.

ПАРАСОЧКА (ПЕТРІВСЬКИЙ) ВАСИЛЬ

Народився у с. Петрівці Костянтиноградського повіту Полтавської губернії.

Відображений в реєстрі музик, знищених більшовиками в 30-х роках, складеному Б. Жеплинським.

Література

Розстріл українських співців // Полтавська думка. – 2011. – 4 серп. – С. 5.

ПАСІЧНИЧЕНКО

Миргородський кобзар.

Відображений в реєстрі музик, знищених більшовиками в 30-х роках, складеному Б. Жеплинським.

Література

Розсоха, Л. "Присягаю на досмертну вірність" : (Українська ідея : від миргородського кобзарства до оонівського підпілля) / Л. Розсоха // Полтавська Петлюріана : матеріали шостих Петлюрівських читань, проведених у Полтаві 22 серпня 2002 р. – Полтава, 2003. – Ч. 5. – С. 160.

Розстріл українських співців // Полтавська думка. – 2011. – 4 серп. – С. 5.

Сторінки історії Миргородщини : збірник наукових праць. – Полтава, 2001. – Вип. 2. – С. 161.

ПОБІГАЙЛО ОЛЕКСІЙ

Бандурист, ймовірно, з Миргорода. Учень кобзаря Михайла Кравченка. Репресований у 1930-х рр.

Література

Сторінки історії Миргородщини : збірник наукових праць. – Полтава, 2001. – Вип. 2. – С. 161.

САВЧЕНКО (БАРЬ) ОПАНАС

Народився 1831 року в с. Черевки Миргородського повіту Полтавської губернії. Думи вивчав у кобзаря Федора Гриценка-Холодного, в якого вчився також М. Кравченко і тому манери виконання дум Савченком і Кравченком були дуже подібними. Знав думи "Про трьох братів із Азова", "Про бурю на Чорному морі", "Про Івана Вдовиченка". А О.Сластіонові співав думи "Про вдову" і початок думи "Про сестру і брата". Художник О. Сластіон зробив два портрети О. Савченка. Жалівся на переслідування кобзарів урядниками та жандармами. Казав: "Ех що ж нам усюди буває від тих городових, урядників, станових тощо. І струни тобі на бандурі порве і бандуру грозить поламати".

В 1908 вже був покійний.

Література

Савченко Опанас // Мистецтво України : біогр. довідник . – Київ, 1997. – С. 521.

Українські кобзарі XIX ст. : [Савченко Опанас (с. Черевки Миргородського, р-ну) // Історія України. – 2005. – №33–34 (верес.). – С. 15.

СІРОШТАН ІВАН

Народився у 1863 р. у с. Хомутець Миргородського району Полтавської губ. Репресований у 1930-х рр.

Література

Розсоха Л. "Присягаю на досмертну вірність" : (Українська ідея : від миргородського кобзарства до оонівського підпілля) / Л. Розсоха // Полтавська Петлюріана : матеріали шостих Петлюрівських читань, проведених у Полтаві 22 серпня 2002 р. – Полтава, 2003. – Ч. 5. – С. 160.

Розстріл українських співців // Полтавська думка. – 2011. – 4 серп. – С. 5.

Сторінки історії Миргородщини : збірник наукових праць. – Полтава, 2001. – Вип. 2. – С. 162.

СКОБА АНТОН ЯКОВИЧ

Народився 1853 р. в селі Багачка – український сліпець-лірник. Осліп у дитинстві. Мав сильний голос. Добре грав на кобзі і лірі. Вчився у кобзаря Ситника в Слобідці. Ходив по Херсонському і Миргородському повітах, бував у Лубнах, Семенівці. Поводирем у нього була дочка. Грав у Хорольському і Миргородському повітах і в Лубнях.

У репертуарі Скоби були історичні, побутові й жартівливі пісні, псалми, а також дві думи – "Втеча трьох братів із города Азова" та "Про вдову і трьох синів". Його виконання дум відзначалося особливо виразною речитативною декламацією й ліричністю. Думи від Скоби записували Філарет Колесса та Опанас Сластіон. Рецитації, записані з фонографа, ввійшли до 13-го видання НТШ "Матеріали до українсько-руської етнології".

Був обраний скарбником сліпцівського братства і зберігав скриню з грішми братства. (Ключ від замка скрині, за звичаєм братства зберігався у іншого члена братства, у лірника Івана Нетеси). До хати А. Скоби збирались сліпці на сходи і наради. В. В. Данилов описав, як Антон Скоба своїм задушевним виконанням народних пісень і дум приворожив Приську, дівчину з с. Монастирище, яка згодом з ним одружилася. Окремі твори виконував так жалібно, що й сам плакав.

Дата смерті не встановлена.

Відображений в реєстрі музик, знищених більшовиками в 30-х роках, складеному Б. Жеплинським.

Література

Розстріл українських співців // Полтавська думка. – 2011. – 4 серп. – С. 5.

Скоба Антін Якович // Мистецтво України : біогр. довідник . – К., 1997. – С. 542.

Скоба Антін Якович // Митці України : енцикл. довідник. – К., 1992. – С. 281.

Сторінки історії Миргородщини : збірник наукових праць. – Полтава, 2001. – Вип. 2. – С. 164.

Скоба Антін Якович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Скоба_Антін_Якович (дата звернення: 16.11.2015). – Назва з екрану.

СНІЖНИЙ ЙОСИП

Народився 1890 року в м. Вільшани Полтавської губернії – майстер бандур, сценічне прізвище Грицько Северинюк.

Учився грати на бандурі в М. Домонтовича і грав в університетському гуртку бандуристів, який існував у Києві в 1906–1909 рр. Коли був створений кобзарський хор під керівництва В. Ємця, Й. Сніжний став учасником цієї капели. Працював у кооперації, член Української Центральної Ради.

Йосип Сніжний був заарештований за те, що брав участь у створенні державного апарату УНР. Засуджений радянським режимом та відбував покарання на будівництві Біломорканалу. Після звільнення повернувся в Україну, але подалі зазнавав переслідувань ГПУ, внаслідок чого втік до Зеленого Клину, звідки взимку 1935 р. нелегально дістався до Маньчжурії (або, за іншими даними, був висланий до Сибіру, звідки втік через Монголію до Маньчжурії).

Активний член Української національної колонії в Харбіні, там організував ансамбль бандуристів при місцевому Українському Національному Домі, виступав на харбінському радіо (від 6 березня 1935 р.), де йшли українські передачі. Пізніше переїхав до Шанхая, де також створив невеликий ансамбль бандуристів. В Китаї сам виробляв бандури з місцевих порід дерев. 8 травня 1938 був обраний секретарем Управи Шанхайської Української Громади. Згодом член Української Національної Колонії в Шанхаї (1941–1948).

Після Другої світової війни працював столяром у американців. Згодом емігрував до Парагваю, взявши з собою 5 бандур, де також заснував ансамбль бандуристів. У 1954–1955 роках переїхав до Аргентини. У Гудсоні, передмісті Буенос-Айресу, створив школу гри на бандурі та квартет бандуристів. Пізніше переїхав у Саранд, де власноручно виробляв бандури і часто виступав. В його репертуарі було кілька дум.

Помер 1960 року в Буенос-Айресі (Аргентина). Похований на кладовищі Абеїнеда в Буенос-Айресі. Бандура його роботи початку 20-х рр. ХХ ст. зберігається в музеї кобзарства Криму та Кубані при Кримському державному гуманітарному інституті.

Література

Сніжний Йосип [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Сніжний_Йосип (дата звернення: 16.11.2015). – Назва з екрану.

ФЕДОРЕНКО ВАСИЛЬ ПЕТРОВИЧ

Кобзар початку ХХ ст. з-під Харкова. У 1920-х роках грав на ярмарках Полтавщини. Грав дуже вміло, гарно.

Література

Розстріл українських співців // Полтавська думка. – 2011. – 4 серп. – С. 5.

ЧУМАК НИКИФОР ВАСИЛЬОВИЧ

Яскравою особистістю був Никифор Васильович Чумак. Народився в 1892 році в Шишаках в селянській сім'ї. Керівник Шишаківської капели бандуристів, вільний художник-кустар, бандурист, початкуючий поет та активний просвітянин.

Никифор Чумак навчався у Миргородській художньо-промисловій школі ім. М. В. Гоголя, належав до "Юнацької спілки", що пропагувала українські національні соціал-демократичні ідеї. За це, як стверджують історики-красзнавці, він зазнав переслідувань від царату і його навіть виключили зі школи. Навчався в Київській художній школі. Мав красивий ліричний тенор, добре грав на бандурі, виконував козацькі думи та народні пісні, гарно малював.

Никифор Чумак був прекрасним виконавцем гри на бандурі, але ні до Полтавської, ні до Харківської капели бандуристів його не прийняли, позаяк мав репутацію "українського буржуазного націоналіста" : носив український національний одяг, вживав давні, не всім зрозумілі слова і вирази. До того ж мав невживчий характер. Тому він створив власну у Шишаках капелу бандуристів, яка часто виступала з концертами перед земляками, та і з якою мандрував селами Полтавської, Харківської, Чернігівської областей. Грали в колбудах, на ярмарках і на весіллях. Під час гастролей вивчав манеру гри інших кобзарів. Сам складав пісні й частівки. Він був знайомий із багатьма письменниками та діячами культури. А ще, запам'ятався шишачанам тим, що на його подвір'ї розгулювали павичі.

Вчитель Федора Глушка. У 1919 році брав активну участь у Дубчаківському повстанні (Миргородський повіт).

Нелегке життя випало на його долю. Своім чорним крилом його, як і багатьох наших земляків, торкнулися сталінські репресії. Вперше заарештовано 7 червня 1931 р. за "контрреволюційну діяльність, контрреволюційну агітацію" згідно зі ст. 54-10 КК УРСР. І хоч на допитах підсудний неодноразово заявляв про свою непричетність до контрреволюційної організації, його заперечення не

були взяті до уваги. Судовою трійкою при Колегії ОДПУ УСРР 21 лютого 1932 засуджено на 3 роки заслання. Після відбуття покарання проживав у смт Шишаки.

Був пов'язаний зі створенням Шишацької філії товариства "Просвіта".

В кінці жовтня 1937 р. заарештовують вдруге за тією ж 54 статтею Кримінального кодексу УРСР. Крім того, його звинувачують у популяризації творчості Остапа Вишні, Бориса Грінченка, Олександра Олеся – на той час суворо заборонених письменників.

Згідно з ухвалою Особливої трійки Полтавського обласного НКВС від 21–23 березня 1938 року вирок у справі № 11924 за ст. 54-10, 54-11 КК УРСР та ухвалою виконано 23 березня 1938 року.

У 1958 р. Н. Чумак реабілітований посмертно.

Література

Ревегук, В. Трагедія полтавських кобзарів / В. Ревегук // Рідний край. – 2012. – № 2. – С. 245–247.

Проць Я. Чумакова доля / Я. Проць // Край. – 2007. – № 44 (груд.). – С. 19–20.

[Чумак Никифір Васильович] // Магда В. Шишаки – перлина на Пслі : історико-краєзнавчий нарис-путівник. – Шишаки, 2006. – С. 76–78.

Чумак Никифор Васильович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Чумак_Никифор_Васильович (дата звернення: 16.11.2015). – Назва з екрану.

Чумак Никифор Васильович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wikiwand.com/uk/Чумак_Никифор_Васильович (дата звернення: 16.11.2015). – Назва з екрану.

Вислови про кобзарство, кобзарів

"Бандура! Скільки в слові цім дзвенить героїки і слави."

А. Пашко

"Один із найвищих проявів духовності, патріотизму українців саме в кобзарстві."

В. Литвин

"Кобзарі, лірники... справжні творці цього мистецтва, які відчують і розуміють своє віще пророцтво проповіді музикою, співом і словом, всього того, що поки живий народ вважає для себе священним."

У. Самчук

"...Прийде час, коли про кобзарів будуть згадувати, як про щось дуже давно минуле, – і тоді-то важким докором ворушитимуть нащадки кістки наші... Скажуть, що ми й бачили, й знали кобзарів, і чули наше минуле у їхніх думках, – і нічого не зробили, щоб зберегти те духовне добро народне."

О. Сластіон

"Українські думи, що через століття передавались Гомерами України – кобзарями, – світять своїми барвами, почуваннями, лицарством у любові і ворожнечі, розмахом козацької відваги та філософської вдумливості".

А. Луначарський

"Історія кобзарства на Україні, як і всяка історія, не являє собою чогось рівного, гладенького. Історія кобзарства переживала різні етапи свого розвитку: наростання, розквіт і занепад. А відповідно до цього весь час мінявся і самий образ кобзаря – від активного, бойового до підтоптаного нуждою, злиднями побитого, і навпаки".

П. Тичина

Не будь між нами світлого лицарства кобзарів і лірників – не виграли б козаки багатьох битв!

Б. Хмельницький

"Вони – співці, що
вийшли із народу..."

**Кобзарі-полтавці, розстріляні і
репресовані в 30-х рр. ХХ ст.**

Біобібліографічне досьє

Укладач: *Іщенко Олена Григорівна*

Редактор *С. В. Сичова
Н. М. Требіна*

Комп'ютерна верстка *В. Ф. Походун*

Підписано до друку 04.12.2015. 40 стор. Тираж 5 прим.
Обласна бібліотека для юнацтва імені Олесея Гончара
36039, м. Полтава. вул. Енгельса, 25а

<http://libgonchar.org>
E-mail: pobugonchara@ukr.net